

Kmečka osveta.

Drama v enem dejanju. Spisal Fr. Dolinčan.

O s e b e:

Anton Zore, kmet.
 Marijana, njegova žena.
 Tone, sin.
 Jernej Kuhar, kočar.
 Micka, mlada dekla pri Zoretu.
 Orožniki. Ljudstvo.

Kmečka soba. V ozadju, bolj na levo, vrata, skozi katera se pride iz veže v sobo. V desnem kotu v ozadju peč. Na levi strani dvojce oken. Na desni strani vrata v stransko sobo. Oprava navadna.

(Levo in desno velja za igralca.)

Tone. Micka.

(Večer je. Zunaj temna, poznojesenska noč. Ko se zastor dvigne, stoji Micka na klopi pri peči in hoče vzeti poln jerbas perila ž nje. Prav v tistem hipu stopi iz stranske sobe Tone.)

Tone. Oho, tukaj bode treba pa pomagati, kakor vidim.

Micka (z jerbasom v rokah). O seveda, ko je tako strašno težko!

Tone (stopi k njej). Kaj naj torej vzdignem s klopi, ali jerbas, ali tebe, ali oboje skupaj! . .

Micka (smeja se in moleč jerbas naprej). Jerbas, samo jerbas!

Tone. Jaz bi pa rajši tebe! (se dela, kakor bi jo hotel obseči čez noge).

Micka (se brani). Ne, Bog ne daj! (Skoči z jerbasom v roki s klopi.)

Tone. Vidiš, če bi ti mene rada imela, bi se ne branila tako.

Micka (šegavo). In če bi ti mene rad imel, bi bil bolj pogumen in bolj uren, nego si!

Tone. Ah, čakaj me! . . Pri prvi priliki, ki se mi spet ponudi, ti dokažem, da . . .

Micka (mu seže v besedo). Na to bom že jaz gledala, da take prilike več ne dobiš! . .

Tone. No, vidiš, da me nimaš rada! . .

Micka (hipoma resna). Oh, rada! . . Kaj pomaga, če te tudi imam rada! . .

Tone. Ti dvomiš o moji ljubezni?

Micka (pripravljajoč desko, na kateri se ima perilo likati). Ne! Toda srce mi pravi, da iz tega ne more biti nič . . . Tone, bodi pameten in poišči si drugo —, lepo, bogato, tako, da bodo tvoji starši zadovoljni ž njo! . . . Jaz res ne vem, kako si se mogel zagledati v me! . .

Tone. Kakor sem rekel: ti dvomiš o moji ljubezni! . . . Drugače bi ne govorila tako! . . . Kako sem se mogel zagledati v te? . . . Na to bi ti lahko marsikaj odgovoril, toda nočem, da ne porečeš, da se ti prilizujem . . . Razložiti ti hočem torej stvar drugače! . . . Ti, ali nisi hodila še nikdar po travnikih, ko je bilo vse polno rož na njih? . . . Mnogo ti jih je bilo morda vseč, a mimo vseh si šla! . . . Hipoma pa si se sklonila k eni, utrgala jo in si jo dela v nedrje! Zakaj? — Tega sama nisi vedela! . . . Izmed sto in sto drugih ti je bila ta najdražja! . . . Tako nekako, vidiš, je tudi z ljubeznijo! . .

Micka (baveč se še zmeraj s perilom, pomolči nekoliko). Tone, ti znaš lepo govoriti, toda . . . Pa naj ti povem, kaj me vznemirja! . . . Vidiš, Tone, ti si včasih tako čuden, tako žalosten, in to me je pripravilo že večkrat na misel, da je vzrok temu to, ker si se prenaglil, ko si dal meni besedo . . .

Tone. No, zdaj pa reci še, da nisem imel prav, ko sem trdil, da dvomiš o moji ljubezni! . . . O ti nespametno dekle! . . . Ali ne veš, kaj me dela žalostnega? . . . Ali more biti sploh kdo vesel v naši hiši? . . . Ko bi tebe ne bilo pri nas, bi bil jaz že davno pobegnil odtod! . . . Ti me še včasih razvedriš! . . . Spričo tebe še včasih pozabim . . .

(Marijana pride z likačnikom v roki iz veže, oziroma kuhinje.)

Prejšnja. Marijana.

Marijana (k Micki). Le pusti zdaj perilo meni. Ti pa pojdi molst in živino odpraviti.

Micka. Grem! (Odide.)

Marijana. Tone.

Marijana. Nič nimam rada, če ostajaš z deklo tako sam.

Tone (zbadljivo). Mati, vi me hočete učiti? . . .

Marijana. Ali nimam te pravice?

Tone. Jaz vam je ne odrekam, Bog ve, da ne, toda . . .

Marijana. Premlad si še, da bi . . .

Tone. No, kaj? . . .

Marijana. Da bi ljubil in imel kako znanje . . .

Tone (pomolči). Eh, mati, ljubezen je lahko nekaj lepega, jako lepega! . . .

Marijana (vzdihne). Gotovo, gotovo!

Tone (pomenljivo). A tudi lahko nekaj grdega, zelo grdega! . .

Marijana (osupne). Bog te razumej, jaz te ne! Ali povem ti: nič mi ne ugaja, da si pri sedemnajstih letih tak modrijan!

Tone. Nesreča stara človeka, mati, in ga dela modrega! . .

Marijana. Nesreča, nesreča! . . Pa ti menda vsaj nisi nesrečen!

Tone. Mislite, da ne mati? . . No, kdo ve! . .

Marijana. Ti mar nedostaje česa? . .

Tone (gre parkrat molče gori in doli). Če mi česa nedostaje? . . Hm! . . O da, mati, in sicer prepričanja, da je pod našo streho vse tako, kakor bi moralo biti! . . In to moje prepričanje bode morda še vzrok velike nesreče, mati! . .

Marijana. Zdaj mi pa molči že! . . Če ne znaš govoriti drugače, tako mi tudi ni treba! . .

Tone (sname pokrivalo s stene in se odpravlja, da bi odšel).

Marijana. Po očeta pojdi k Štefinu in domov ga pripelji, da ne bo spet pijan!

Tone. Če hočete, zakaj ne! (Odide.)

Marijana sama.

Marijana. (Zunaj se sliši zvonjenje). Osem ura! Ta naša se je pa spet zakasnila malo! (Stopi na klop in porine pri stenski uri kazalec naprej. Potem stopi doli, se prekriža in moli, a malomarno in na kratko). Ta fant me skrbil! . . Nič tistega veselja ni pri njem, kakor bi ga moral imeti pri svojih letih. Nekaj nosi s seboj na skrivnem, kar nosi! No, čudnega ni naposled nič, da je vedno tako nekam žalosten! Kakšna pa sem bila jaz v tistem času, ko sem ga pod srcem nosila! To je dobil po meni! . . Oj da, kako življenje to! . . In že toliko let! . . Ko bi bili moji starši malo pametnejši, bi bilo lahko drugače! . . Zakaj so me prisilili, da sem vzela tega, zakaj me niso dali onemu? . . Seveda, ta je imel par tisočakov in je bil kmet, oni je bil samo reven bajtar! . . (Vzneseno) Bajtar — cigan zastran mene! . . . Ljubila sem ga, rada sem ga imela — vse drugo je postranska reč! . . In ko je bilo že tako daleč . . . Toda baš, ker je bilo že tako daleč, so hoteli moja mati, da se hitro omožim — seveda z drugim! . . Kaj so pač mislili pri tem? . . Morda, da se bo dal moj mož preslepiti! . . Ah, kajpak! . . Vedel je takoj, da nekaj ni v redu, in da se je ukanil! . . Sicer je molčal, in ljudje žive še dandanes v veri, da je fant njegov, toda on je slutil, in jaz sem trpela zaradi tega! . . Ah, kako trpela! Mučil me je in trpinčil, ko se nikomur niti sanjalo ni! . . Osemnajst let živeti v takem zakonu, to ni majhna

reč! . . Poleg tega pa nositi še ogenj za drugega v srcu! . . Čudno, čudno, to srce! . . Sama sem upala, da se kdaj potolaži — zaman! (Pusti delo in se ustopi v ospredje.) In čeprav se v njem oglašča vest, pomiriti se noče in vse eno hrepeni po prepovedanem sadu! . . Greh — naj bo! . . Mojo voljo naj bi mi bili pustili, pa bi bilo drugače! . .

Marijana. Kuhar.

Kuhar. Dober večer Bog daj! (Stopi počasi proti peči in sede ondi na klop.)

Marijana (gre k delu nazaj). Dober večer! . . Kaj hodiš semkaj?

Kuhar (jo gleda s poželjivimi očmi in jo meri od nog do glave). Že kake tri dni mi nisi prišla pred oči, in to mi je bilo predolgo. Tudi govoril bi že spet rad enkrat malo s teboj!

Marijana. Za to bi se dobil kmalu kje kak bolj priličen kraj, nego je ta tukaj . . .

Kuhar. Zunaj je mraz, in toliko sva se tudi že ugnala, da naju ljubezen ne greje več tako. (Vstane, stopi k njej, kakor bi se je hotel dotakniti, pa upade mu pogum, in sede spet nazaj. Kakor bi hotel svojo zadrego prikriti, izvleče iz žepa pipo ter jo začne tlačiti s tobakom, toda predno delo skonča, položi mehur in pipo na klop poleg sebe).

Marijana. Sinoči sem bila tamkaj . . .

Kuhar. Če bi bil jaz vedel!

Marijana. Tu doma je stvar vendar nekoliko nevarna! . .

Kuhar. E zakaj? . . Kaj pa je, če pridem kot sosed semkaj v vas! . . Sicer pa — koga se bati? Dekla je v hlevu — in če bi ne bila, kaj to? Ona ima molčati. Tvojega moža pa sem videl ravno prej pri Štefinu notri, in če se ne motim, je tudi fant tjakaj zavil . . .

Marijana. Najin sin!

Kuhar. Da, najin sin! (Skoči razburjen pokoncu in ji položi roke okrog pasa).

Marijana (se mu izvije). Počasi! Luč je v sobi, in skozi okno se vidi. (Gre k oknu ter zastre rdeče zagrinjalo črezenj, potem se vrne ter obstoji z oprtima rokama na bokih pred Kuharjem, ki jo hoče iznova priviti nase.) Mir, ti rečem, mir, pa gledi, da odideš kmalu! . . Vsak čas se lahko vrneta — naša dva!

Kuhar. Ne bo ju še, ne! In če prav prideta! Tvoj mož me že nekaj časa več ne gleda tako temno. Sicer pa itak ne ve nič natančnega! . .

Marijana. Ali misliš? Meni bi bilo prav! Ali povej, kako je kaj pri tebi doma! . . Kaj počne tvoja žena? . .

Kuhar. Bolna — bolna! . .

Marijana. Od česa neki? Preveč ji strežeš! . .

Kuhar. O tisto pa žel! . . Haha!

Marijana. No, od tega gotovo ni bolna, ker jo tepeš, kajti . . .

Kuhar. Ali mar tvoj mož tebe pretepava? . .

Marijana. Ne, tega ne! Ne upa si menda! Ali zato me pa zbada, zbada s tistim svojim zlobnim jezikom . . . Oh! . .

Kuhar. Kaj hoče govorjenje! Besede ne bolijo, če ni človek bolj mehak, nego je treba! . . Ti imaš dobro, moja žena ti zavida lahko! . .

Marijana (vidno vesela). O kako lažeš! Rad jo imaš . . .

Kuhar. Kakor trn v peti! . .

Marijana. In vendar si jo vzel!

Kuhar. Ali ti nisi vzela Zoreta? . .

Marijana. Morala sem ga!

Kuhar. Morala, morala! . . To je prazen izgovor! Ko bi bila ostala trdna, bi bilo morda drugače!

Marijana. Ne bi bilo! . . Morala sem! . . Saj veš, kaj je bilo na potil! . . Otrok je moral dobiti očeta! . .

Kuhar. No da, ali . . .

Marijana. Tebi bi me starši nikdar ne bili dali, in dotistihdob, da bi bila jaz samosvoja, bi bilo prepozno! . . Moralo je biti torej tako . . . Sicer pa bi moja poroka ne bila toliko izkazila, če bi me bil hotel ti ubogati in bi bil ostal samec . . .

Kuhar. Ali ne veš, da je bil tudi tam otrok, ki je moral dobiti očeta?

Marijana (zamišljeno). Čemu neki? . . Kaj pa je bila prej tista tvoja žena? . . Prava reč, če bi bila obtičala tako! In baš ta otrok! . . Ha, ta tvoja ljubezen! . . Ne, tega ti nikoli ne odpustim popolnoma! . .

Kuhar. Kako si čudna vendar! . . No, pa odgovori ti meni na neko vprašanje! . . Že davno bi bil rad vedel, kaka si ti proti svojemu možu, kadar te ima rad . . .

Marijana (ključovalno). Človek ni iz lesa! . .

Kuhar (vzburjen). No vidiš, vidiš! — Zdaj vem vsaj, zakaj je tako zadovoljen tvoj mož! . .

Marijana. Zadovoljen, ah! Nemara da je tvoja žena zadovoljna!

Kuhar (vzroji). Tvoja žena . . . tvoja žena . . . zmeraj — tvoja žena! . . Povej, kaj naj storim ž njo? Zakaj mi nisi že davno povedala, kaj da ti ni prav! . . Ugonobil bi jo bil magari prvo noč, ko je prišla pod mojo streho! . .

Marijana (vesela). No, le nikar se ne jezi! . .

Kuhar. Res, nisem prišel semkaj, da bi se jezil! Marijana, ti ne veš, kako me je srce gnalo k tebi! (Jo privije k sebi.)

Marijana (se ozre boječe proti oknu, a se ne odtegne njegovemu objemu). Čudno, da si spet enkrat zahrepenel po meni! . .

Kuhar. O vsak dan hrepenim po tebi, vsak dan, vsako uro, Marijana! (Usedeta se v kot k peči, tako da se tiščita vkup in ima on roko položeno okrog njenega pasa.)

Prejšnja. Micka.

Micka (stopi v sobo in kaže veliko zadrego, opazivši ona dva).

Marijana (odskoči raz klop in prime za gladilo). Kaj hočeš?

Micka. Vprašati sem hotela, če naj vam pomagam.

Marijana. Ne, ni treba! . . Le odpravi v kuhinji vse! . .

Micka (rezko). Pa ni še skoro nič storjenega!

Marijana. Kaj tebe skrbi to? . . Pojdi! . .

Kuhar. Micka, ti si preveč pridna! . .

Micka (ga pogleda zaničljivo in odide).

Marijana. Kuhar.

Kuhar. Nič je nisem slišal priti v vežo. Toda zdaj bo treba iti, kaj? . .

Marijana. Ne, ostani še malo! Če ne, bode res mislila, da se je imava zaradi česa bati . . . Pa kaj sem ti že hotela reči? . . Da! . . Pojutrišnjem pojdeti naša dva na semenj. Pojdeš mar ti tudi? . .

Kuhar. Če gresta ona dva, potem veš, da jaz ne!

Marijana. Torej pridi! . . Tudi deklo pošljem stran! . .

Kuhar (vesel). Oh! (Obseže jo zopet z obema rokama okrog pasa in potisne svoj obraz k njenemu.) Ali še veš, Marijana, kako lep je bil tisti večer? . .

Marijana. Kateri večer? . .

Kuhar. Ko si postala moja! . .

Marijana. Lep? . . Ne vem! . . . Morda je bil marsikateri poznejši lepši . . . Spominjam se le toliko, da sem se te bila grozno ustrašila! . .

Kuhar. Ustrašila? . . Hahaha!

Marijana. Ali se temu še čudiš? . . Ko pa si skočil tako nenadoma proti meni! . .

Kuhar. Tisto čudno naključje, da si bila tako pozno na večer sama zunaj, in da sem jaz baš tedaj mimo prišel! . . Če bi se ne bilo tistikrat tako pripetilo — midva bi se zdaj komaj poznala! . .

Marijana. Ali predrzen si bil! . . Tako napasti dekleta! . . Ti morda že ne veš več, kako . . .

Kuhar. Oh, spominjam se! . .

Marijana. Kakor zverina si planil . . .

Kuhar. Hahaha, ne rečem, da ne! . . Ko sem te bil ugledal tako samo, nobenega človeka v obližju in po noči — ha, tedaj me je prešinilo nekaj čudnega! . . Po mojih žilah je vzkipelo, in občutil sem v sebi moč, rečem ti, moč, da bi bil prestavljal gore! . . Ta mora, mora biti tvoja, sem si dejal, in naj se zgodi, kar hoče! . . Ubil bi bil človeka, ki bi se mi bil postavil tistikrat nasproti! . . In pripognil sem se in te dvignil od tal, tako . . . (Jo dvigne). Tako, vidiš! In nesel sem te (jo nese preko sobe) kakor otroka in poljuboval sem te (jo poljubljuje), četudi si brcala z obema nogama in bila me z obema rokama po obrazu . . . Pa kako si drhtela in jokala! . . . (Spusti jo na tla.)

Marijana. Jokala, jokala, ker sem se te bala . . .

Kuhar. Ali drugi dan — kako si mislila o meni? . .

Marijana. Ali naj govorim resnico? . . Všeč si mi bil! . . Tvoja silovitost mi je ugajala! Čutila sem, da mora biti ljubezen taka, ako hoče kaj veljati! Toda kje so tisti časi? . . Zdaj smo stari! . .

Kuhar. Stari? . . Jaz mislim, da še ne! . . Ti jih imaš — koliko let imaš že ti? . .

Marijana. Pred kratkim sem jih izpolnila petintrideset . . .

Kuhar. No in jaz jih izpolnim baš nocoj štirideset — pomisli, ravno o polnoči! . . . Tvoj mož je za sedem let starejši od mene! . .

Marijana. Ne imenuj ga! . . On je starec! . . Menda nikoli ni bil mlad! . .

Kuhar. Prva ljubezen ostane človeku v spominu, kaj . . ?

Marijana. In prav je, da ostane! . . Včasih bi se človeku potožilo živeti, če bi se ne krepčal ob spominih . . . O lepo je, dokler kipi človeku še mlada kri po žilah! . . .

Kuhar. Jaz sem še vedno tisti, Marijana! . . (Približa se ji zopet v vidni razburjenosti.)

Marijana. Stoj! . . Zdaj bi utegnila priti! . . In dekla vleče morda tudi na uho! . .

Kuhar. Torej moram iti? . .

Marijana. Ni drugače! . . Ali pojutrišnjem — ne pozabi! . .

Kuhar. Na to naj bi pozabil? . . Preje na svoje zveličanje! (Odide.)

Marijana sama.

Marijana (hiti likati perilo). Da je morala ta dekla stopiti tako o nepravem času noter! . . Saj drugikrat se je vselej dalje zamudila v hlevu! . . Kdo ve, če ga ni zapazila, ko je šel semkaj, in potem nalašč prišla v sobo? . . Izvedeti moram! . . Micka! . . Micka! . .

Marijana. Micka.

Micka (pride iz veže). Kaj je?

Marijana. To perilo obesi še malo okrog peči. Še ni zadosti suho . . . Pa kaj delaš tako temne obraze? . .

Micka. E — nič!

Marijana. Govori, kaj je? . . Saj veš, da takih odgovorov ne maram!

Micka (stopi na klop in obeša perilo okrog peči). No, če že moram govoriti, pa bodi! . . Mati, ali bo ta zdaj celo v vas semkaj hodil? . .

Marijana (se zdrzne). Kdo ta? Zakaj ga ne imenuješ? . .

Micka (ustavlja se z besedo). No . . . Ku — har! . .

Marijana (osorno). In zakaj bi ne smel priti? . .

Micka (dvigne obe roki). Oh, moj Bog, zdaj pa še vprašate! . . Ves svet govori o tem, kaj se godi, godi že toliko in toliko let! . .

Marijana (razljučena). Kaj meni mar, kaj govore ljudje! . .

Micka. Če vam tega ni mar, mati, pa bi gledali vsaj na to, da bi svojih ne žalili . . Ali ne čutite, da je Tone zaradi vas nesrečen, ah, tako nesrečen! . .

Marijana (čimdalje bolj divja). Deklina, ti si upaš? . . Če je kdo mojemu sinu v nesrečo, potem si tista ti! . . Izbij si ga iz glave, to ti zdaj povem! . .

Micka. Rada, rada, mati, če zahtevate! Jaz se ne bom nikamor vsiljevala. Toda to vam rečem še enkrat, mati, da je Tone, zaradi vas vedno tako žalosten! Revež, tako mlad in pošten, pa nima nobene vesele ure. (Obriše si solzo).

Marijana. Kaj pa sem storila vendar?

Micka. Oh, mati, mati, ali mislite, da vas še nisem nikoli opazila — tam zadaj! Zakonska žena — oh Bog, oh Bog, tak greh! Saj še za dekleta ni lepo, če se shaja na samem in zgovarja . . .

Marijana (predrzno). To tebe nič ne briga! . . In da mi ne boš brusila jezika! . .

Micka. O, saj molčim, molčim in molim! . . Oh, ako bi me le hotel uslišati Bog! . .

Marijana. Če črhneš kaj mojemu možu ali Tonetu . . .

Micka. Bog me varuj, da bi delala zdražbo! . . Samo molila bom, molila! (Začujejo se stopinje.)

Marijana. Tihol! . .

Micka (skoči s klopi in gre ven. Med vrati se sreča z Zoretom).

Zore. Marijana.

Zore (osorno). Kdo je bil tukaj!

Marijana. Nihče!

Zore. Tako — nihče -- prav nihče? . .

Marijana (kljubovalno). Prav nihče! (Hoče oditi.)

Zore (zapovedujoč). Ostani!

Marijana. Kaj hočeš? . .

Zore. Ostani, pravim!

Marijana (osorno). Ne utegnem! (Odpre vrata.)

Zore (skoči k njej, jo potegne siloma nazaj ter zaloputne vrata).

Ostani, sem rekel, če ne! . .

Marijana (se usede na stol ter zre srdita v stran).

Zore. Torej se še vedno nisi naveličala, še vedno ne? . .

Marijana (temno gledajoč). Česa naj bi se naveličala? . .

Zore. Hahaha, česa . . . česa? . . (Izpremenivši glas.) Ne delaj se nevedne! . .

Marijana. Ti verjameš vse, kar ti natveze kdo!

Zore (s povzdignjenim glasom). Jaz verjamem, kar vidim! . . Torej še vedno, še vedno, (porogljivo) hahaha! . .

Marijana. Jaz ne razumem, kaj blebetaš!

Zore. Hahaha — ne razumeš! . . O nesramna si dovolj, da tajiš! . . V laganju prekašaš hudiča! . . Lagala si, odkar te poznam! . .

Marijana (vstane in hoče spet iti. Zore jo potisne nazaj na stol). Pusti me! Opraviti imam kaj boljšega, nego poslušati tebe! . .

Zore. Ostani! Malo sem govoril s tabo v svojem življenju, ali nocoj se mi ljubi govoriti! . . Pa reci, no, če imaš pogum, da ni bil on tukaj! . .

Marijana. Kdo on? . . (Malomarno.) Sicer pa, če veš . . .

Zore. O vem, vem, dasi ga nisem videl dobro! . . Imaš prav, da ne tajiš! Pomagalo ne bi nič! Poslal sem fanta za njim, da se prepriča . . . Sin na lovu za očetom — ali ni lepa ta, kaj? Hahaha! . .

Marijana (začudeno). Ka — aj — govoriš?

Zore (se smeje porogljivo). Hahaha, hahaha — to ti je nekaj novega, kaj ne? . . Oj ti abotnica! . . Misliš, da bi bil tako molčal

in da bi ne bil zahteval pojasnila od tebe, če bi ne bil vedel vsega?.. Ali pa si bila morda celo prepričana, da si me premotila, in da sem res veroval v tvoje bajke? Kaj še! . . . Poznal sem očeta, preden je prišel otrok na svet! Vedel pa dobro tudi, da ni prišel prezgodaj!..

Marijana. Tega ne more nihče vedeti, kdo je oče! . . .

Zore. Ka — aj? Morda je še drugi, še tretji prizadet? . . . No da, kjer sta dva, tam so lahko tudi trije, štirje in še več! Žensko telo je ali zlahten vrt, kakor sem bral nekda, ali pa — kup gnoja!.. Tretjega ni vmes! . . .

Marijana (plane pokoncu). Jaz tega ne bom poslušala! . . .

Zore (ji zastopi pot). Boš! . . . O zvitosti! . . . Bojiš se zanj, bojiš še vedno, ker veš, da enkrat mora priti maščevanje! . . . In rajši delaš sebe še bolj umazano, nego si, samo da bi od njega odvrnila nevarnost! . . . O da, če bi se dalo utajiti, da je on oče fantov, potem bi se laglje utajilo tudi še marsikaj, kar se je dogajalo v vseh dolгих letih tega prokletega zakona! . . .

Marijana. Marsikateri mož se je že na svojo škodo motil!..

Zore. Toda jaz se ne motim! Ha, še vedno torej upaš — še vedno? . . . Noče ti v glavo, kaj neda, kako sem mogel nositi to skrivnost toliko časa v sebi? . . . Kaj pa sem hotel? . . . Ali naj bi bil tekel takoj nadenj ter izdal vsemu svetu že prvi dan, da sem dobil za doto tak nameček? . . . (Skrivnostno.) Ej, zdaj ne umeš mojega početja, a umela ga še boš! Stvar dozoreva, dozoreva! . . .

Marijana. Jaz pa rečem še enkrat, da tistega ne more nihče vedeti . . .

Zore. Ti govoriš tako, ker se preveč zanašaš nanj in ker ne veš, da si se goljufala, kakor se goljufa vsaka nezvestnica, ki meni, da je njen ljubček ne izda! . . . A to se zgodi vsaki prej ali slej! . . . Tudi tebi se je zgodilo! . . . Da ne boš še dalje upala, da ne boš še dalje mislila, da ti je mogoče prepričati me, ti povem zdaj magari tudi ime tistega, ki je povedal meni vse! Ti si odkrila svojemu ljubčku, kaj je s teboj — tega se boš pač še spominjala — on pa se je pobahal pred Brežnikom! No in Brežnik je bil na našem ženitovanju, kakor veš! Precej, ko smo prišli iz cerkve, me je poklical na stran in mi s tistim svojim hinavskim obrazom razložil kako in kaj! . . . Strela božja, kako me je pogrelo to! Jaz ne vem, kako se je moglo zgoditi, da ga nisem pobil na tla! . . . Morda, ker mu nisem verjel popolnoma! Poprej ni zinil, ta lopov, a potem pa, ko je bilo že prepozno! . . . Da bi me potolažil, mi je obljubil, da ne bo črhnil nikomur kaj o tem . . . Obljubo je res izpolnil, najbrž zaradi tega,

ker je kmalu na to obolel in umrl! . . In tako mislijo ljudje še danes, da je fant moj! . . Ali kaka tolažba to zame? . . Ha, kak poročni dan je bil to! . . (Po premolku.) No, in zdaj veš tudi, od kdaj te črtim in sovražim! . .

Marijana (neustrašeno). Jaz sem tebe sovražila že prej! . .

Zore. Toda bolj ne, nego jaz tebe!

Marijana. Jaz — kolikor sem mogla!

Zore. Prav kakor jaz tebe! A ker morem jaz več nego ti, je bilo tudi moje sovrašтво večje od tvojega! . . Jaz sem te celo — ljubil s sovraštvom! . .

Marijana. In jaz tebe s studom!

Zore. Če sem se ti približal kdaj, sem se ti samo iz tega vzroka, ker sem vedel, da te tako ponižam, in ker sem znal, da ti delam hudo s tem! In zdaj razvidiš lahko tudi, kaj si mi bila ves čas najinega zakona!

Marijana (skoči skrajno razjarjena, preteč mu s pestmi, pred njega). Hudič! . .

Zore (smeje se). Tako je, vidiš! . . Toda ne misli, da je to že vse maščevanje! . . To je bilo le majhno tešilo za moje nesrečno srce, za to srce, ki je vpilo po osveti! . . . Pravo maščevanje šele pride, in to maščevanje mora biti tako grozno, kakor je bilo grozno to, kar si storila ti meni! Leta in leta sem čakal, zdaj — če me vse ne moti — ne bom čakal več dolgo . . . In zdaj sva se domenila! . . Pojdi, kamor hočeš! . .

Marijana (odhajaje). Razbojnik! . .

Zore sam.

Zore (hodi zamišljen gori in doli). Da, maščevanje, ako se mi posreči, bo tako, kakršnega še ni kmalu izmislil kdo! . . En sam udarec, in zgruditi se mora vse! On, ona in njijin sin! Ha, njijin sin! . . O kako sem sovražil to tuje seme! Kolikokrat se me je lotilo hrepenenje, da bi pograbil sekiro in mu razklal črepinjo! . . Pa nisem smel, nisem smel, če se nisem hotel spraviti ob veselje! Da, ko mi je obolel, sem poslal celo po zdravnika, da mi ga je ozdravil! . . Hahaha! . . Res, sam peklenšček mora biti vesel mojega načrta! . . In koliko truda je stalo, predno sem dobil tega pobalina na svojo stran! . . O čutil je, kako ga ljubim! . . Vendar zdaj pojde! . . Maščevanje pride, samo kdaj, kdaj, kdaj? . . (Ozre se na klop pri peči in zagleda mehur in pipo.) Ha, to je njegovo! . . (Nemirno.) Da fanta toliko časa ni! . . (Začuje se fantovsko petje zunaj na cesti). Gotovo je

med njimi! (Zore stopi k oknu, ga odpre in odgrne zagrinjalo. Fantje se pojoč približajo in se ustavijo prav pod oknom. Tu zapoje še par kitic narodne pesmi, potem se pojoč počasi oddalijo.)

Zore (ki je ves čas poslušal sloneč pri odprtem oknu). Človek postane skoro žalosten, če se spominja nazaj! Koliko časa je že, odkar sem jaz tako pel — koliko časa, odkar sem bil . . . človek! . . . (V veži se začujejo stopinje.) Zdaj gre! . . .

Zore. Tone.

Tone. Malo smo zapeli, pa sem se zamudil.

Zore. No, kdo je bil? . . .

Tone. Imeli ste prav — Kuhar!

Zore. Torej vidiš — tvoja mati . . .

Tone (mu poseže v besedo). Ah, oče, vedno in vedno to! . . . Jaz sem že ves bolan, jaz ne spim že več; kjer sem, koder hodim, po noči in po dnevi mi roji le to po glavi! . . .

Zore. Ti je torej morda celo prav, da je tvoja mati taka, prav, da kažejo ljudje s prstom za mano in za tabo, prav, da pljujejo, kadar hodijo mimo naše hiše? . . . In zdaj ga pušča še na dom! . . . Petintridesetletna ženska — mati odraslega sina, pa počenja take stvari! . . . Če ji ni zame, bi ji moralo biti vendar zate! . . .

Tone (prijemši se za glavo bolestno). O, zakaj moram imeti ravno jaz tako mater! . . .

Zore (hlineč duševno bol). In jaz tako ženo!

Tone (milo). Oče —

Zore. No? . . .

Tone. Oče, jaz vas moram prositi še odpuščanja.

Zore (začuden). Kako to? . . .

Tone. Jaz že dolgo čutim, oče, oh, že od svojih mladih nog čutim, da v naši hiši ni vse v redu, a mislil sem dolgo dolgo, da ste vsega tega krivi vi! . . . Zdaj vidim, da sem vam delal krivico! (Stopi k njemu in mu poda roko.)

Zore (s hudobnim nasmehom). Sin, nič bi se ne čudil, če bi me sovražil! . . . Toda v resnici sem največji mučenik, ki si ga moreš misliti!

Tone. Verjamem, oče! . . . Oh, taka mati, taka mati! Sram me je pred ljudmi! Po noči se še družim s fanti, ko vem, da me nobeden ne vidi v obraz, a po dnevu bežim pred vsakim človekom in v nedeljo si že več v cerkev ne upam! . . .

Zore (intimno in pomembno). Toda še več je kriv on, ti rečem! . . . Zavdal ji je — jaz si ne morem misliti drugače! . . . Ko bi ne bilo

tega človeka, bi bilo morda vse drugače! . . Jaz bi imel pošteno ženo in ti mater, ki bi jo lahko ljubil! . .

Tone. Oh, kako ga sovražim!

Zore (s povzdignjenimi pestmi). O, in jaz! . . Če bi ga bilo mogoče spraviti s sveta . . . —

Tone (v ekstazi). Oče, oče — ta misel, ta strašna misel — o koliko časa me že muči in preganja! . . Oče, ko bi vedel, da spravim svojo mater na pravo pot, da odvrnem sramoto od naše hiše — nič bi si ne premišljal, nič! . . Naj me zapro potem, naj me obesijo, če hočejo! . .

Zore (ga prime za roko, intimno). Kaj pa se ti more zgoditi? . . Prvič si mlad in potem misliš li, da se ne bodo ozirali na to, da si hotel kaznovati zapeljivca svoje matere? Z mano je drugače, meni bi prisojali več preudarka! — Eh, ko bi njega ne bilo, tvoja mati bi bila najboljša ženska! . .

Tone (razvnet). O, ko bi le priložnost imel!

Zore (ga prime spet za roko). To dobiš kmalu! (Mu pokaže pipo in tobak na klopi.) Vidiš, to je on pozabil tukaj in še nocoj pride oboje iskat — poznam ga! . .

Zore. Tone. Marijana.

Marijana (pride iz veže, gre proti peči in si prizadeva, da bi skrivoma pobrala pipo in mehur).

Zore. Kdo je zunaj?

Marijana (kljubovalno). Naj bo, kdor hoče! (Odide z onima stvarima spet v vežo.)

Zore. Tone.

Zore. Ali si videl? . . On je! . . Jaz grem za njim, jaz . . . jaz . . . (se dela skrajno srditega).

Tone. Oče, pustite mene! . .

Zore (ga prime za roko). Tukaj skozi okno skoči! . . Iz voza izderi ročico in daj ga, daj ga, prosim te, daj ga! . .

Tone. (skoči skozi okno. Iz daljave se začuje zopet fantovsko petje).

Zore sam.

Zore. Ha! Vendar, vendar je prišel ta trenotek, po katerem sem hrepenel toliko let! (Posluša pri oknu.) Zdaj — zdaj — no, ali ne bo nič — (zasliši se silen udarec, petje se bliža bolj in bolj) — zdaj! . . Ha! (Izpozabi se, da zavpije na glas.) Le daj ga, sin, le daj! . . Maščuj naju, sin! . . (Vedno bolj divji.) Stopi za vrat hudiču, uduši ga, raztolci

mu bučo! . . (Čujejo se še nekateri udarci, petje se ponavlja. Med zadnjimi Zoretovimi besedami prihiti Marijana iz veže v sobo.)

Zore. Marijana.

Marijana. Kaj delaš, vrag, kaj? . . O-o-o! (Skoči k oknu in kliče obupno). Sin, sin, za božjo voljo, sin! . .

Zore. Marijana. Tone.

Tone (pribeži v sobo, razgret, zmršen, izpremenjenega obraza).

Marijana. Sin, sin, kaj si storil? Njega, ki ti je dal življenje, greš ubijati! . .

Tone (ostrmi. Fantovsko petje, ki se je razlegalo ves čas, se kar na sredi prekine in se izpremeni v divji krik in rjojenje).

Glasovi (zunaj pod oknom). Ubit je, ubit! . .

Zore (se divje zakrohoče). Hahaha! . .

Marijana (proti Zoretu). O vrag, vrag, vrag! . . (Proti sinu). Tone, kaj si mislil! . . Ali nisi slutil, da sem bila prodana temu vragu, ali nisi čutil, ničesar čutil? . . O — o, kako si mogel storiti kaj takega? . .

Tone (kakor bi se predramil iz spanja). Ali je mogoče? . . Ah, kako grozno zmešnjava je napravil tukaj greh! . .

Zore (se iznova zakrohoče, potem proti ženi). Kaj, to sem dobro izpeljal? . . O nisem zaman toliko let preudarjal in premišljal! . . Obneslo se mi je, obneslo! . . Zadovoljen sem! . .

Tone (proti Zoretu). Satan ti — kaj sem ti storil, da si me pahnil v tako nesrečo?!

Zore. Hahaha, kaj si mi storil? . . Ali ni dovolj, da si bil rojen? . .

Tone. O, da nisem poslušal svojega srca, ki mi je neprenehoma dopovedovalo, da me sovražiš! . .

Zore. Da, sovražil sem te, sovražil kot kačjo zalego in odjenjal nisem prej, dokler nisem dosegel, kar sem hotel! . . Ha, z enim udarcem — vse, in meni niti roke ni bilo treba dvigniti! . . Zadovoljen sem, zadovoljen! . .

Tone. Satan . . . satan! . .

Zore (z izpremenjenim glasom). Da, satan! . . Ali kdo je kriv temu? . . Zakaj je stopila tvoja mati kot lažnivka, kot grešnica pred oltar? . . In zakaj me je še nadalje žalila? . . Človek sem bil in tudi jaz sem imel hipe, da sem hrepenel po ljubezni in duševnem miru! . . Kdo ve, morda bi bil odpustil, morda bi bil pozabil, če

bi se bila ona izpametovala! . . . A tako je bolj in bolj raslo moje sovraštvo! . .

Tone. O Bog, o Bog, med kake ljudi si me postavil! . . Sama laž, sama neresnica in samo sovraštvo okrog mene! Kako bi mogel jaz ljubiti koga! . .

Marijana (ki je ves čas letala s povzdignjenima rokama po sobi gori in doli, proti Zoretu). O da bi te mogla živega peči, živega mesariti, v koscih trgati meso s tebe! . .

Glasovi (od zunaj). Notri je, notri! (V veži hrup in ropot.)

Prejšnji. Micka. Dva orožnika. Tolpa ljudi.

Marijana (pade pred orožnikoma na kolena, kažoč na Toneta). Tega ne, tega ne, ta je nedolžen! Stari je vsega kriv, on ga je zapeljal, on mu je prigovarjal!

Zore (h kateremu pristopi orožnik). Ja — az . . .

Več glasov (iz množice) Da, da, res je! Slišali smo, ko je vpil, da naj ga pobije, slišali! . .

Zore (kateremu dene orožnik železje okrog roke, malomarno). Zastran mene —

Tone (katerega privede drugi orožnik k Zoretu, da bi ga k njemu priklenil). Ne, ne tako! Uklenite me samega! Uklenite mi, če hočete, obe roke, samo k temu, ki ga tako sovražim, me ne priklenite! . .

Orožnik. Mora biti tako! (Priklene Toneta, potem porineta orožnika oba uklenjenca proti vratom.)

Marijana (zdrkne iznova na tla). Sin, sin, o moj sin! .

Tone (namahne z neuklenjeno roko proti materi). Vi nimate sina in jaz ne matere! . . . Jaz nimam nikogar! . . Jaz sem sam, sam, na božjem svetu čisto sam! . .

Micka (skoči k njemu in se na ves glas razjoka na njegovih prsih). Tone, Tone, Tone! . . .

Tone. A — ti si? . . Da, da, ti! Prav se ti je dozdevalo! . . (Porine jo na lažno od sebe.) Pojdi, jaz ne ljubim nikogar več, nikogar več, tudi tebe ne! Preveč je sovraštva v mojem srcu, da bi bilo še za ljubezen prostora v njem! . . Pojdi, pojdi in poišči si drugega, boljšega! . .

Zastor.

